

DESPINA YOSIF

**Early Christian Attitudes to War, Violence and Military Service. Gorgias Studies in Classical and Late Antiquity 1. Piscataway, NJ: Gorgias Press 2013. 392 s.**

ALEXANDER KYRYCHENKO

**The Roman Army and the Expansion of the Gospel: The Role of the Centurion in Luke-Acts. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft 203. Berlin: Walter de Gruyter 2014. 228 s.**

Kreikkalaisen Despina Yosifin tutkimus *Early Christian Attitudes to War, Violence and Military Service* pohjautuu hänen väitöskirjaansa. Vaikka Iosif ei halua ottaa kantaa siihen, voiko kristitty olla sotilas, hänen tutkimuksensa heijastelee voimakkaasti tätä perinteistä moraalikysymystä. Iosifin mukaan tutkimusta on dominoinut pasifistinen näkemys, jonka mukaan varhaiskristityt säännöllisesti kieltäytyivät aseista. Tämän konsensusuksen hän haluaa kiistää.

Iosif ilmoittaa tutkivansa aikaa ennen konstantinolaista käännettä 300-luvun alussa, mutta esittelee myös myöhempiä lähteitä, joista nuorimmat ovat 800-luvulta. Myöhempien lähteiden esittelyä voi jossain määrin perustella sillä, että ne paljastavat jotain myös aiemmista käytännöistä tai näkemyksistä. Osittain niiden esittäminen vaikuttaa kuitenkin itsetarkoitukselliselta.

Johdantoluvun jälkeen Iosif käy läpi Raamatun materiaalin: Vanhan testamentin aineistoa tarkastellaan lyhyesti varhaiskristillisten tulkintojen kautta ja Uuden testamentin puolelta käydään läpi kaikki klassiset kohdat vihollisrakkaudesta alkaen. Iosif päättää, etteivät evankeliumit sisällä avointa arvostelua sotilaita kohtaan. Päätelmä on hämmästyttävä, sillä niin mones-

sa kertomuksessa sotilaat esiintyvät kielteisessä valossa.

Käytyään läpi koko Uuden testamentin ja Uuden testamentin apokryffit, Iosif muuttuu varovaisemmaksi. Hän korostaa, ettei näiden tekstien pohjalta voi muodostaa mitään selkeää kantaa. Siksi hän pitää parempana keskittyä niiden myöhempiin tulkintoihin.

Iosif siirtyy tarkastelemaan niitä lähteitä, jotka kertovat kristityistä sotilaita. Odotetusti hän keskustelee Salamankantaja-legioonasta, joka keisari Marcus Aureliuksen (k. 180) johdolla pelastui vihollisen kädestä niin sanotun sadeihmeen seurauksena. Kristityt kirjoittajat panivat pelastumisen legioonan kristittyjen sotilaiden rukousten piikkiin. Iosif esittelee myös hautapiirtokirjoituksia, joiden perusteella hän katsoo sotilasuran olleen kristityille mahdollinen jo ennen Konstantinusta. Piirtokirjoitusten ajoitus samoin kuin niiden kristillinen luonne jäävät kuitenkin valitettavan usein spekulointia varten. Yksikään papyrus ei viittaa kristittyihin sotilaisiin ennen Konstantinusta.

Lyhyt katsaus Dura-Europoksen 200-lukulaisen kristillisen kotikirkon jäänteisiin ei sekään tarjoa paljonta lisävalaistusta. Iosif toteaa ainoastaan, että kirkko sijaitsi sotilaita vilisseen varuskuntakaupungin keskellä. Hän ei mainitse sanaakaan Megiddossa legioonan leipomorakennukseen sijoitetusta kristillisestä rukoushuoneesta, joka on alustavasti ajoitettu 230-luvulle.

Apologeettisesta kirjallisuudesta Iosif poimii esiin sen toistuvan faktan, että kirjoittajat esittävät kristityt lojaaleina ja esivaltauskollisina roomalaisina. Hän painottaa, että kristityt olivat kaikkea muuta kuin kapinallisia ja vetää tästä sen spekulatiivisen johtopäätöksen, että kristittyjen on täytyntä nähdä sotilaspalvelus täysin hyväksyttävänä.

300- ja 400-luvuilta Iosif käy läpi tapauksia, joissa kristityt vaihtavat sotilasuran kirkolliseen. Hän osoittaa vakuuttavasti, että näissä tapa-

uksissa ei ole kysymys siitä, että sotilasuraa sinänsä olisi pidetty kristityille sopimattomana. Maailmasta poiskääntynyttä kokosydämistä omistautumista uskolle pidettiin vain erityisen ansiokkaana. Iosif toteaa, ettei näiden tapausten yhteydessä viitata varhaisempaan aseistakieltäytymisen traditioon. Sen hän katsoo todistavan, ettei tällaista traditiota ollut.

Iosif ei tosin mene niin pitkälle, että kiistäisi kaikki antimilitaristiset äänet varhaiskristillisyydessä. Tertullianuksen, Hippolytoksen, Origenen ja Lactantiuksen hän myöntää osoittaneen vastenmielisyyttä kristittyjen asepalvelusta kohtaan. Iosif muistuttaa kuitenkin, etteivät nämäkään olleet täysin johdonmukaisia kannassaan. Sotilaspalveluksesta kieltäytyvien kristittyjen marttyyriaktoja Iosif puolestaan selittää sillä, että kieltäytymisen pääsyyntä oli pakko osallistua valtionkulttien rituaaleihin.

Kirjansa loppuun Iosif esittelee 300-luvulta alkaen kirkolliskokousten sotilaspalvelusta koskevia päätöksiä. Iosif vakuuttaa, että keisarin valvonnassa tapahtuneet kokoukset tuskin saattoivat suosittella aseistakieltäytymistä. Näistä lähteistä huokuu kuitenkin henki, jonka mukaan sotilaana toimimisessa saattaa piillä jotain ongelmallista. Tälle näkökulmalle Iosif ei uhraa ajatuksia. Pasifistisia tulkintoja kritisoidessaan Iosif meneekin toiseen laitaan. Hän pyrkii kaikin tavoin osoittamaan, ettei kristityillä ollut ongelmia kuulua armeijaan – ja jos oli, ne johtuivat lähinnä valtiouskonnosta. Joka tapauksessa on kiistatonta, että varhaisten kristittyjen joukkoon kuului myös sotilaita.

Kysymyksenasetteluiltaan täysin toisenlainen kirja on Alexander Kyrychenkon niin ikään väitöskirjaan pohjautuva tutkimus. Tausta-asenteena siitä henkii korkeintaan poikamainen kiinnostus Rooman sotahistoriaan. Kirjan laajin osa esittelee antiikin eri kirjallisista lähteistä välittävää kuvaa Rooman armeijasta ja

erityisesti sadanpäälliköistä. Näiden valossa Kyrychenko sitten tarkastelee kertomusta Kapernaumin sadanpäälliköistä (Matt. 8; Luuk. 7) ja Corneliuksesta (Ap. t. 10).

Johdannon jälkeen ensimmäinen pääluku käsittelee informatiivisesti sadanpäällikön asemaa Rooman armeijassa. Kyrychenko tekee selväksi, että asema ja rooli vaihtelivat sen mukaan, millaisessa yksikössä ja minä aikana sadanpäällikkö palveli. Lisäksi sadanpäälliköitä toimi yleishallinnon tehtävissä. Loputtomien variaatioiden sijasta Kyrychenko keskittyy luvun lopussa Luukkaan kertomusten kannalta olennaisiin puoliin, kuten armeijan rooliin Palestiinassa. Corneliuksen yksikön luonnetta selostaessaan Kyrychenko käy monipuolisen keskustelun vakinaisen armeijan ulkopuolisten, niin sanottujen *auxilia*-joukkojen kokoonpanoista ja asemasta.

Seuraava pääluku sisältää katsauksen roomalaisten lähteiden kuvaan sotilaista. Katsauksessa käydään läpi Suetoniuksen ja Tacituksen kaltaisia historiakirjoja sekä Caesarin ja Plutarkhoksen kaltaisia muistelmia tai elämäkertoja. Kyrychenko toteaa, että näiden lähteiden antama kuva on lähes poikkeuksetta kielteinen. Poikkeuksen muodostavat vain Caesar ja Velleius Paterculus, jotka itse olivat olleet aktiivipalveluksessa.

Roomalaislähteitä käsittelevän pääluvun mielenkiintoisin osuus tulee sen lopussa: Kyrychenko käy läpi papyruslähteitä, joissa siviilit veitoavat sadanpäälliköihin ryöstelevien sotilaiden ja veronkerääjien takia. Kyrychenko jättää tämän aineiston ja sen tarjoaman näkökulman valittettavan vähälle huomiolle ja keskittyy enemmän kuvauksiin armeijasta taistelutilanteissa – näkökulma, joka varhaiskristillisissä lähteissä on marginaalinen ja joka Luukkaan sadanpäällikköjenkin kannalta on epäoleellinen.

Seuraava pääluku esittelee Rooman armeijaa juutalaisissa lähteissä. Tarkastelu alkaa Makkabilaikir-

joista ja kattaa myöhempää intertestamentaarista kirjallisuutta kuten Sibyllan oraakkeleita, Qumranin tekstejä, Filonia ja Josefusta. Kaikki lähteet korostavat Rooman vastustamatonta sotilasmahtia, mutta näkemykset jakautuvat siinä, ilmentäväkö mahti Jumalan hyvää johdatus- tai rangaistusta kansan synneistä. Mielenkiintoisimmat näkökulmat tulevat palestiinalaisista papyruksista ja rabbiinisista lähteistä. Niistä ilmenee myönteistä kanssakäymistä sadanpäälliköiden kanssa, kun taas rivisotilaat vaikuttavat uhkaavilta. Luukkaan Cornelius-kuvan kannalta on yllättävää havaita, että Josefus kuvaa kesarealaisia yksiköitä voimakkaan juutalaisvastaisina.

Kirjan viimeinen pääluku ja sen varsinainen aihe tuottavat pettymyksen. Luvussa Kyrychenko haluaa osoittaa, että Luukas kuvaa Rooman armeijaa myönteisesti ja että sadanpäälliköt toimivat kristityksi tulevan pakanan prototyyppinä. Tällaiseen tutkimustulokseen ei olisi tarvittu pitkiä katsauksia roomalaisiin ja juutalaisiin lähteisiin. Sinänsä luku sisältää kootusti mielenkiintoista informaatiota sille, joka haluaa perehtyä näihin hahmoihin.

Kapernaumin sadanpäällikön Kyrychenko uskoo olleen roomalaisen, vaikka tämä onkin vaikea oletus: Rooman joukot astuivat vain hätätilanteissa vasallihallitsijoiden alueelle, kuten Galileaan. Kyrychenko vetoaa kuitenkin siihen, että Luukkaan kokonaisajattelussa sadanpäällikön roomalaisuus on luontevaa. Samantapainen ongelma koskee Corneliuksen hahmoa, jonka yksikköä Kyrychenkolla on vaikeuksia paikallistaa historiallisesti. Sekavaa tilannetta auttaisi se, että Kyrychenko eriyttäisi keskustelun sadanpäälliköistä historian henkilöinä ja Luukkaan kirjallisuutta hahmoina.

Kyrychenkon tutkimus on piristävää poikkeus sota- ja sotilaita käsittelevään varhaiskristillisyyden tutkimukseen. Sitä ei leimaa moraalisen normatiivinen kysymyksenasettelu. Sotilaita koskevien antiikin nä-

kemysten esittely mahdollistaa sen, että kristillisissä lähteissä olevien sotilaskuvausten voi ajatella ilmentävän myös muunlaisia lähestymistapoja.

Ilmeistä on, että sadanpäälliköitä kuvataan Uudessa testamentissa huomattavasti myönteisemmin kuin rivisotilaita. Tämä sopii hyvin antiikin kontekstiin, kuten Kyrychenkonkin esittelemästä materiaalista käy ilmi. Perinteiselle ”Saako kristitty olla sotilas?” -kysymyksenasettelulle tällainen vastaus on ristiriitainen, mutta historiallisesti se on perusteltu.

NIKO HUTTUNEN  
DOS., ESPOO

**ANNETTE BOURLAND  
HUIZENGA**  
**Moral Education for  
Women in the Pastoral  
and Pythagorean Letters:  
Philosophers of the  
Household. Supplements to  
Novum Testamentum 147.  
Leiden: Brill 2013. 435 s.**

Koti kertoo yhteisöstä paljon. Historiallisessa tutkimuksessa on kiinnostavaa kiinnittää huomiota siihen, millaisia ohjeita koti- ja perhe-elämää varten on muinoin annettu ja miten ohjeet on perusteltu. Kristillisen materiaalin vertailu aikansa filosofiseen opetukseen on havainnollista, vaikka varhaista kristinuskoa ei aina pidetäkään erityisen filosofisena liikkeenä. Kristityt pohtivat usein äänekkäästikin suhdettaan antiikin filosofisiin koulukuntiin, mutta omaksuivat samaan aikaan kuin vaihikka monia näiden edustamia positiioita. Tiesikö vasen käsi, mitä oikea teki?

Annette Bourland Huizengan teoksen *Moral Education for Women in the Pastoral and Pythagorean Letters* keskiössä on kysymys, millainen